

ÚSTŘEDNÍ ARCHIV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD

Fond:

P. 5. 1

Signatura:

6. 0. 2

Časové rozpětí:

1967-71

Obsah:

HOVNOCENÍ ZAHRAANIČNÍCH
STYKŮ - 1967-71

Kapitola II

Hodnocení zahraničních styků

1/ Přehledy zahraničních cest

V létech 1967 až 1971 bylo uskutečněno celkem 65 zahraničních cest.

Rok	Social. země	Rozvojové země	Kapital. země	Celkem
1967	2	-	9	11
1968	4	-	16	20
1969	2	1	14	17
1970	8	-	2	10
1971	6 ⁺	-	1	7
	22	1	42	65

+/ Pozn.: v přehledu není zahrnuta jedna plánovaná cesta ve 4.čtvrtletí 1971

Z uvedených cest byla většina cest krátkodobých, jak vyplývá z níže uvedené tabulky:

Rok	Krátkodobé-	Dlouhodobé	Celkem
1967	8	3	11
1968	14	6	20
1969	16	1	17
1970	10	-	10
1971	7	-	7
	55	10	65

Do roku 1970 byly výjezdy z větší části do západoevropských zemí. Od r.1970 však nastává jasná změna v orientaci zahraničních výjezdů. V r.1970 jednoznačně převážily cesty do zemí RVHP /v r.1970 v poměru 1:4 a v r.1971 v poměru 1:6/.

Přehled zahraničních cest podle navštívených zemí:

Země	1967	1968	1969	1970	1971
<u>Socialistické:</u>					
země					
SSSR	-	-	-	6	1
NDR	1	-	-	-	1
Maďarsko	-	-	-	-	1
Rumunsko	1	2	2	2	3
Bulharsko	-	-	-	1	-
Jugoslávie	-	2	-	-	-
<u>Rozvojové:</u>					
Indie	-	-	1	-	-
<u>Kapitalistické:</u>					
Francie	1	1	-	2	-
Holandsko	-	/+ NSR/ 2	1	-	-
Belgie	2	1	1	/+ NSR/ -	-
Anglie	-	2	4	-	-
Švýcarsko	-	-	3	-	1
Rakousko	1	-	1	-	-
Itálie	1	/+ Švýc./ -	1	-	-
USA	-	3	-	-	-
NSR	1	7	2	/+ Hol./ -	-
Kanada	1 /+USA/	-	-	-	-
Dánsko	1 /+NSR/	-	-	-	-
Švédsko	1	-	-	-	-

2/ Efekt zahraničních cest z hlediska plnění
výzkumných úkolů státního plánu a jejich
přínos pro rozvoj vědního oboru

Při hodnocení dosavadních zahraničních cest z hlediska jejich přínosu pro ústav a plnění uložených mu výzkumných úkolů je třeba přihlížet také k celkové specifické situaci oboru psychologie u nás a k tomu, že ústav zahájil svou činnost až v dubnu 1967, což obdělí značně ovlivnilo i způsob organizování zahraničních kontaktů.

Vzhledem k několikaletému přerušení a později silnému omezení v přísunu informací o rozvoji psychologie na západě, kde se v minulosti psychologické vědy intenzivně rozvíjely, převládala v době, kdy byly kontakty opět umožněny, tendence co nejrychleji překlenout předchozí pauzu a získat přehled o současném stavu světové psychologie návazáním bezprostředního osobního styku, opatřením literatury a jiných zdrojů odborné informace. Ústav se také snažil prezentovat dosažené domácí výsledky na zahraničním fóru, aby se vzbudil zájem o jeho práci, aby bylo umožněno srovnávání výsledků na různé populaci, které je v sociálních vědách zvláště nutné vzhledem k povaze zkoumaného předmětu. Uskutečněné cesty měly proto většinou povahu informativní, šlo nejčastěji o účast na mezinárodních kongresech a o exkurze na zahraniční pracoviště hlavně experimentální, které by mohla svou špičkovou vybaveností poskytnout podněty pro organizaci naší vlastní výzkumné práce, budování dokumentace a hlavně laboratoře. Dalším nej-

častěji sledovaným úkolem bylo získat metodické poučení, které vzhledem k rozvoji čs. psychologie bylo zvláště potřebné.

Dlouhodobé pobyty kromě informativních a metodických cílů byly spojovány s prováděním konkrétního výzkumu. Byl to zejména v r. 1967 cvičný seminář z experimentální sociální psychologie, pořádaný v Lovani /Belgie/ Evropskou asociací pro experimentální sociální psychologii. Zde měli dva pracovníci /Helus, Bokorová/ možnost proniknout do nových metod plánování a matematického zpracování pokusů a experimentálně pracovat ve velmi dobře vybavené psychologické laboratoři.

Jako výsledek dlouhodobého pobytu dr. J. Kotáskové, který se uskutečnil v letech 1968/69, vzešel nový mezikulturní longitudinální výzkum, srovnávající vývoj našich dětí s dětmi holandskými.

Pobyt dr. Dostálka v Indii v r. 1969 byl v rámci smlouvy dohody mezi ČSAV a CSIR. Kromě získání informací o výzkumech vegetativních regulací organismu, které nejsou u nás dostupné, byly navázány kontakty s indickými badateli a vzbuzen vážný zájem o spolupráci s naším ústavem. Tato spolupráce by mohla být pro naši vědu velmi prospěšná.

Dr. K. Balcar byl od 3. února 1968 do 13. července 1969 jako řádný student v Ph.D. programu a výzkumný asistent na Department of Psychology University of Illinois v Urbanu, Illinois /do konce ledna 1969/ a na Department of Psychology University of Denver v Denver, Colorado /od února 1969 do konce svého pobytu./.

V r.1967 se uskutečnila dlouhodobá studijní cesta prof.J.Linharta do USA a Kanady. Jejím cílem bylo seznámení se s novými psychologickými teoriemi a metodami v oboru psychologie učení. Přínosem bylo poznání moderní výzkumné techniky.

Studijní cestu po vědeckých ústavech a universitách v USA a Kanadě spojil dr.Dostálek v r.1967 s účastí na XXIV.mezinárodním kongresu fyziologických věd ve Washingtonu.

V r.1968 byla zahájena vlastní spolupráce s Fyziologickým ústavem v Cluji /Rumunsko/, kde dva naši pracovníci /dr.Dostálek, dr.Freund/ denně prováděli pokusy. Na základě této konkrétní výzkumné práce Fyziologický ústav v Cluji a náš ústav současně žádaly presidia svých Akademií, aby jejich spolupráce byla zahrnuta do plánu zahraničních styků mezi oběma Akademiemi. Předsět spolupráce byl stanoven v rámci státního plánu.

Z dlouhodobých pobytů ze zahraničí se nevrátili 2 pracovníci:

- dr.Ivana Marková - byla na studijním pobytu v Anglii od 23.10.1967. Její zaměření bylo orientováno na problematiku heuristických procesů. Ke dni 31.7.1970 byl s ní rozváznán pracovní poměr;
- dr.Jan Freund byl od 1.10.1968 na studijním pobytu ve Francii, kde pracoval na psychofyziologických problémech. Pracovní poměr s ním byl rozváznán ke dni 30.9.1970.

Hlavní nedostatek našich dosavadních zahraničních styků lze spatřovat v nedostatečné koncepčnosti a perspektivní návaznosti na státní plán výzkumu. Uskutečněné zahraniční cesty /1967-1969/ měly převážně sondážní charakter. Rozhodujícím faktorem byly často spíše vnější okolnosti /pozdání, uspořádání kongresu/ než systematické sledování návaznosti cílů vlastního výzkumu.

Od r.1970 se uplatnila korekce v tom smyslu, že výjezdy se orientovaly převážně na pracoviště v socialistických zemích, a to v poměru 1:4 a v r.1971 dokonce 1:6. Jsou zde zároveň vyhlídky na dlouhodobější plodnou spolupráci v rámci uzavřených smluv o vědecké spolupráci s APN SSSR a Rumunskou Akademií věd.

3/ Konference, sympozia s mezinárodní účastí,
pofádané PSÚ ČSAV

Za dobu své krátké existence uspořádal Psychologický ústav ČSAV tři významnější akce: 2 konference a 1 sympozium s mezinárodní účastí, a to na podzim r.1968 z oblasti sociální psychologie, v létě 1969 k otázkám psychologie učení a na jaře 1971 k psychologii řešení problémů a heuristice. Všechny akce se zúčastnili hosté jak ze socialistických, tak z kapitalistických států.

a/ Mezinárodní konference sociálních psychologů

Konala se v Praze ve dnech 7. - 11. října 1968. Byla uspořádána Psychologickým ústavem ve spolupráci s výborem Transnational Social Psychology /při Social Science Research Council/ a s European Association for Experimental Social Psychology. Členy přípravného výboru byli Henri Tajfel /University of Bristol/, Vladimír Jandovský /Leningradská univerzita/, Martin Irle /Universität Mannheim/, Jaromír Janoušek /Psychologický ústav ČSAV, Praha/, Harold H. Kelley /University of California/ a Serge Moscovici /École Normale des Hautes Études, Paříž/. Organizaci zajistil přípravný výbor ústavu za předsednictví prof. Tardyho; tajemníkem byl dr. J. Janoušek a na Social Science Research Council spolupracoval Jerome E. Singer /State University of New York/.

Konference se zúčastnili sociální psychologové z řady zemí: z ČSSR, SSSR, Rumunska, Polska, Jugoslávie, Francie, Norska, Holandska, Itálie, USA, Velké Británie a MSR. Celkem to bylo na 50 účastníků, mezi nimi významní představitelé současné experimentální psychologie - kupř. Donald T. Campbell, Morton Deutsch, Harold H. Kelley, Leon Festinger, R. B. Zajonc a další.

Háplň konference byla přísně pracovní. Zasedání probíhalo kromě úvodního a závěrečného hodnotícího jednání v šesti dalších pracovních skupinách. Zde odeznělo vždy několik referátů, po nichž následovala zevrubná diskuse, kterou umožňoval poměrně úzký počet zúčastněných.

Pracovní skupiny se zaměřily na následující tématické okruhy:

1/ Socializace dětí a mládeže - vedoucím byl prof. A. Jurovský /Výzkumný ústav psychologie a patopsychologie dítěte v Bratislavě/ a S. Mika /Psychologický ústav Varšavské university/. Byly projednány různé aspekty procesu socializace jako vliv sociálních faktorů na jedince, analýza socializačních předpokladů juvenilní delinkvence, úloha referenčních osob, fungování interiorizované normy aj.

2/ Kognitivní a behaviorální konzistence - vedoucím byl R.P. Abelson /Yale University/ a C. Flament /Faculté des Letters, Aix en Provence/. Diskuse byla zaměřena především k možnosti přesnějšího definování pojmu "kognitivní disonance" pomocí vydiferencování disonantních situací z širšího celku inkonzistentních situací. Byla uvažována možnost analýzy psychologicky nevyvážených stavů na tzv. molekulární úrovni a různých typů redukce disonantního napětí.

3/ Interpersonální konflikty - vedoucí M. Deutsch /Teachers College, Columbia University, New York/ a H.H. Kelley /University of California/. Pozornost se soustředila především na kognitivní a motivační činitele konfliktu, např. na představu o protivníkovi, vliv cílů a jejich změn v průběhu vyjednávání ap. Byly projednávány i strategie řešení konfliktních situací ve vztahu k inteligenci zúčastněných osob a k vyváženým či nevyváženým, mírným či ostrým podmínkám konfliktu. Diskutovaly se také různé metody - např. autoklasifikace a některé nové druhy her pro výzkum vyjednávání a dělby moci.

4/ Sociální psychologie a jazyka - vedoucí W.E.Lambert /McGill University, Montreal/ a R.Rommetveit /University of Oslo/. Jednání se zaměřilo na rozbor promluvy z hlediska mluvčího i posluchače a na problém kontextu v jeho různých rovinách - situační, přírodní, ekologické a kulturní - i na jeho vliv na průběh jazykové komunikace. Diskutovaly se také nelinguistické složky komunikace a jejich působení na kognitivní konvergenci mluvčího a příjemce aj.

5/ Meziskupinové vztahy - vedoucí byli M.D.Jezernik /Universita v Lublani/ a J.Katz /University of Michigan/. Skupina se orientovala hlavně na metodologické otázky - např. možnosti využití tzv. minimálních situací k izolaci základních proměnných v meziskupinových vztazích, využitím quasi-experimentálních projektů a kulturně srovnávacích výzkumů.

6/ Sociální percepce - vedoucí J.M.F.Jaspers /Psychologisch Institut der Rijks Universiteit Leiden/ a E.E.Jones /Duke University/. Ústředním diskusním problémem byla experimentální analýza interpretace určitých charakteristik přisuzovaných druhým lidem a situačních faktorů, které přitom působí. Dále se pak zájem zaměřil na otázku rozpoznávání emocionálního výrazu a vliv pohledu jako sociálního stimulu.

Kromě práce v sekcích byly v rámci konference uspořádány dvě přednášky pro širší odbornou veřejnost. Zasedání se konalo v přednáškovém sále Karolina. Šlo o přednášku H.Himmelweitové "Model pro chápání školy jakožto socializačního pr činitele" a přednášku M.Deutsche "Konflikty produktivní a

destruktivní". Koreferenty zde byli N.H.Frijda /Universite v Amsterdamu/ a H.S.Mansurov /Ústav pro konkrétní sociální výskumy v Moskvě/. V přednášce Kimmelweitové bylo zdůrazněno, že vliv školy a jiných socializačních faktorů, působících mimo rodinu je připisován až druhotný význam, což vede k opomíjení výskumu těchto činitelů. Tato okolnost byla hodnocena jako chyba, poněvadž vliv rodiny a školy např. působí v určité součinnosti a od jejich souhry a proporcí závisí orientace a připravenost dítěte pro život. Autorka podala pak přehled vlastních výsledků získaných srovnáváním vlivu různých typů škol.

M.Deutsch poukázal na určité obecné znaky konfliktů intee a interpersonálních, vnitroskupinových i meziskupinových a na roli, jakou v nich hrají takové psychologické procesy jako vnímání a hodnocení, potřeba kognitivní i sociální konzistence apod. Autor analyzoval podmínky vzniku tzv. tvořivého konfliktu, který nevede k devastaci, nýbrž plní spíše stabilizační a integrační funkci, vede k vyvinutí tvořivých strategií.

Na závěrečném plenárním zasedání byly předneseny zprávy o výsledcích jednání jednotlivých shora zmíněných pracovních skupin a provedeno celkové zhodnocení konference, která poskytla možnost získat ucelenější představu o současném stavu a o metodách sociální psychologie v nejrůznějších částech světa. Informovala československé pracovníky o práci předních sociálně psychologických ústavů i organizací a otevřela nové možnosti navázání příjících pracovních

kontaktů. Stala se tak významným stimulem pro rozvoj dalšího sociálně psychologického výzkumu u nás.

b/ Pražská konference "Psychologie lidského učení"

Psychologický ústav ČSAV s výzkumnou skupinou státního plánu X-18-2 uspořádal ve dnech 15. - 19. července 1969 v Praze konferenci s mezinárodní účastí "Psychologie lidského učení". Organizačnímu výboru v čele s jeho předsedou prof. J. Linhartem a dr. Z. Jelínkovou, vědeckým sekretářem konference, se ve spolupráci s dalšími pracovníky Psychologického ústavu a presidia ČSAV podařilo zajistit první rozsáhlejší setkání československých psychologů s předními vědci z východních a západních států k tomuto tématu. Konferenci zahájil ředitel Psychologického ústavu prof. V. Tardý. Účastníky potěšila zpráva zaslaná jedním z nejvýznamnějších žijících psychologů prof. J. Piagetem a prof. B. Inhelderovou. Konference byla plodnou konfrontací názorů různých psychologických škol za účasti asi 100 účastníků /z toho přes polovinu ze zahraničí/. Mezi účastníky konference byli přední světoví psychologové. Prof. W. Metzger /Psychologisches Institut der Universität, Münster/ a prof. K. H. Pribram /Stanford University, California/ přednesli úvodní referáty. Prof. W. Metzger se ve svém referátu "Learning and Mental Development" zabýval vztahem učení k mentálnímu vývoji, konfrontací kognitivní teorie učení a pojem organického zrání. Rozlišoval čtyři základní oblasti učení 1/ učení jako změna kognitivní struktury, 2/ učení jako zdokonalení volního řízení pohybů, 3/ učení jako změna motivační,

4/ učení jako změna v socializaci jedince. V těchto oblastech lze stěží očekávat shodné zákony.

Prof.K.H.Pribram se ve své přednášce zabýval analýzou mozku jako nástroje lidského učení. Rozlišoval různé úrovně učení v závislosti na rozdílných mozkových mechanismech - konfigurační učení souvisí s imprinting, jakožto specifickou formou percepčního učení /diskriminační učení se liší od konfiguračního délkou svého trvání/, učení transferem, učení dovednostem, jazykové učení. V pojetí Pribrama je chování řízeno podle modelu servomechanismů, jež umožňují výběr a ověření výkonu ve vztahu k plánu na základě zpětné vazby. Lze vyslovit hypotézu, že mozek je především kódovací ústrojí, zvláště rozvinuté u člověka. Učení není pouhé pamětní uchovávání asociací, ale kódování a učení se kódům.

Prof.J.Linhart seznámil účastníky v referátu "Kognitivní a motivační faktory v lidském učení" s experimentální prací oddělení psychologie učení, Psychologického ústavu ČSAV v Praze. Autor podal přehled původních výzkumů, jež se týkaly a/ explorační aktivity v učení, b/ úlohy anticipace v učení, c/ řešení problému a pojmového učení. V prvním okruhu výzkumů se autor zabýval hlavně vlivem posilování při hře na motivaci subjektu. Výzkum potvrdil, že při učení vzniká nová sekundární motivace. Při výzkumu úlohy anticipace v učení bylo provedeno srovnání prosté motorické reakce, ovlivňované různým stupněm zpětné informace o výkonu, s anticipační reakcí /odhadem/. V třetím okruhu experimentálního výzkumu při řešení problému šlo o změny v kognitivních strukturách. Byly stu-

dovány různé typy problémových situací s izomorfní strukturou při sukcesivní a simultánní prezentaci. Ukázalo se, že vyššího výkonu bylo dosaženo při simultánní prezentaci.

Po společném zahájení zasedalo 5 sekcí, zaměřených k závažným psychologickým tématům. O problematice učení bylo jednáno v širokém spektru od fyziologických mechanismů, změn na úrovni energeticko-aktivačních k symbolickým jazykovým kognitivním a regulačním procesem. Referáty v sekci "Paměť a učení", vedené českým předsedou Dr.Dostálkem se týkaly fyziologických mechanismů učení a paměti. V sekci "Aktivace a motivace v učení", řízené prof.D.E.Berlynem /Canada/ se soustředili na analýzu vzájemných vztahů motivace a učení, otázky nejistoty, zvědavosti, arousalu a incentive aj. Další sekce "Symbolické, jazykové procesy a učení" za předsednictví prof.M.L.Lane /USA/ a T.Slama-Cazacu /Rumunsko/ se zabývala hlavně problematikou jazykových struktur a jejich sémantických obsahů. Kognitivním procesům a řešení problému se věnovala sekce vedená prof.P.C.Wasonem /Anglie/. Předsedou sekce "Teoretické problémy učení, modely učení, teorie systémů" byl prof.W.K.Estes /USA/, jehož úvodní přednáška se týkala základních pojmů teorie učení. Podrobná zpráva z jednání konference byla publikována v *Čsl. psychologii*, Pražská konference "Psychologie lidského učení" č.1, roč. XIV. r.1970, str.74 - 88. Byly vydány materiály z konference v dvousvazkovém sborníku anglicky se šly stručnými českými výtahy. Konference se zúčastnil prof.H.Alpert jako pozorovatel mezinárodní organizace UNESCO, který v závěrečném hodno-

cení kladně ocenil snahu hledat jednotný jazyk v pojmové rozrůzněnosti a zdůraznil závažnost vztahu teoretických a experimentálních výzkumů k potřebám společenské praxe.

Z řad účastníků byl tlumočen návrh, aby se konference na toto základní psychologické téma konala opakovaně každý třetí rok, což komentuje užitečnost a závažnost uskutečněné výměny informací.

c/ Mezinárodní sympozium "Psychologie řešení problémů a učení"

Roku 1971 /3. - 5.května/ bylo Psychologickým ústavem ČSAV zorganizováno mezinárodní sympozium na téma "Psychologie řešení problému a učení". Mělo mezioborový charakter, kromě psychologie tu byla zastoupena i logika, matematika, filosofie a jazykověda. Jednání se zúčastnili hosté z Francie, Německa a Rumunska. Bylo pozváno 6 sovětských psychologů, kteří se však omluvili. Jak objasnil prof.Linhart ve svém zahajovacím referátu, bylo sympozium věnováno psychologickým aspektům řešení problémů, učení a heuristiky, tedy otázkám, které jsou i prakticky velmi důležité pro zefektivnění procesů výchovně vzdělávacích i výrobních procesů, pro rozvoj produktivních sil a pro účinné řízení společnosti. Odezněla zde řada referátů, založených na experimentálním výzkumu. Referát prof.Linharta o psychologických základech heuristických procesů, v němž byly teoreticky interpretovány původní výzkumné výsledky, týkající se pojmového učení, kognitivní hry Domino, řešení problému bludištního typu a skupinového

řešení problému, které umožňují zjistit některé zákonitosti produktivního učení, myšlení a heuristických procesů. Autor diferencoval dva základní modely řešení problému - funkcionální - vycházející z generování náhodných variací a jejich selekce - a pro člověka příznačný kognitivní model, opírající se o srovnání daného stavu s konečným cílem a o analýzu prostředků a cílů.

Otázkami vztahu logiky a psychologie se zabýval referát G. Vergnauda /Centre d'Etudes des Processus Cognitifs du Langage, Paříž/. Jako základní pojmy procesu řešení problému uvedl "pravidla produkce" a "kognitivní reprezentace", jimiž se snaží nevázat na Piagetovy výzkumy kognitivního vývoje. Řešení problémů zkoumal autor v oblasti aritmetiky. Ukoumání kognitivního vývoje z těchto hledisek objasňuje v novém světle povahu schopností a jiné psychologické předpoklady řešení problémů.

Referát "Experimentální výzkum některých intelektuálních procesů", který přednesla Geta Christian-Melicson /Institute of Psychology, Bukurešť/ informoval o výzkumu vážných forem intelektuálních aktivit, jako např. operativní myšlení, rozhodování, chápání principů pomocí zevšeobecnování závislostí, jehož cílem bylo analyzovat operativní výzkum řešení problémů, poznat mechanismy řídicí praxe přechod od nepochopitelnosti ke srozumitelnosti a způsoby uskutečnění rozhodnutí v různých souvislostech.

Referát Janine Beaudichon /Laboratoire de Psychologie Génétique, Paříž/ se zabýval úlohou řeči při řešení problému. Šlo o výsledky zkoumání dětí od 3 do 10ti let, zaměřeného

hlavně na jevy samomluvy ve vztahu k věku, obtížnosti problému, vnějším zásahům apod.

Referát P.Včeláka podal rozbor experimentů, zabývajících se pojmovým učením z hlediska znakové relační analýzy.

Referát V.Nováčka popsal některé aspekty procesu hledání řešení problému v kognitivní hře Domino. Ukázal, že se tu neustále nekutečňuje přechod od intenzionálního vyjádření relací mezi znaky k vyjádření extenzionálnímu, které vede k vytvoření algoritmu řešení.

C.Lukavský ve svém sdělení referoval o výzkumu lidského učení bludištního typu. Experimentální situace modelovala relativně obtížnou úkolovou situaci a více alternativními možnými postupy řízení. Experiment dovoľoval sledovat interindividuální zvláštnosti v procesu řešení zadaného úkolu. Výzkum potvrdil, že bludiště odpovídá situaci řešení problému, v níž je využívána kognice a vytvářena strategie.

Referát Z.Heluse "K analýze skupinové emergentní tvořivé činnosti" diskutoval zvláště metodologické problémy výzkumu skupinové činnosti s ohledem na analýzu tvářčích procesů. Poukázal na některé mechanismy skupinové dynamiky a soustavu sociálních regulativních principů přitom vznikajících, jež se přetvářejí v autoregulativní aktivační dominanty osobnosti.

Závěrečné zhodnocení výsledků předložených v uvedených referátech provedl prof.Linhart. Shrnul základní poznatky o významu jazyka pro konstrukci znakové relačního modelu řešení problému, naznačil hypotézu o vytváření hierarchických

kognitivních struktur a poukázal na možnosti využití výsledků sovětských badatelů na tomto poli.

Další referát přednesl M.Striženec. Seznámil v něm s výzkumem, který sledoval ukazatele výkonu vzhledem k počtu obsluhovaných přístrojů, obtížnosti pravidel, k profesi a intelektuálním schopnostem. J.Šplíchal ve sdělení "Poznámky k řešení problému metodami operačního výzkumu" zdůraznil nutnost konstrukce modelu vzhledem k danému problému a nesprávnost přizpůsobování problémové situace k již vyřešeným algoritmům a programům. Autor se zabýval i klasifikací pracovníků operačního výzkumu a analyzoval vztahy mezi tímto výzkumem a heuristikou. J.Hlavsa v referátu "Pojmová struktura komponent tvůrčího procesu" rozebral základní pojmy tvořivé činnosti a pokusil se rozčlenit komponenty tvůrčího intelektu - tzv. intuitivní kreativitu, tvůrčí myšlení a logické schematické operace. J.Košťál a T.Košťálová v referátu "Sociální plánování kreativní změny v organizaci" poukázali na podmínky zvyšování kreativní kapacity organizace, které tkví v jednotlivcích, skupinách a týmech a v celkovém systému. Také tato skupina referátů byla zhodnocena v souhrnné diskusi, která si kladla otázku, jaké úkoly má psycholog v podmínkách vědeckotechnické revoluce, a čím může přispět právě psychologie řešení problémů a analýza psychologických aspektů racionalizace výroby.

Další referát přednesl O.Materna. Zabýval se rozlišením hromadných a individuálních problémů. Šlo o vypracování standardního zápisu formulace problémů, který by umožňoval

rychle rozpoznat, jde-li o problém hromadný či individuální. L.Tondl mluvil na téma "Logické schéma problémové situace" a vyloužil logické a sémantické struktury otázek v problémové situaci, která je v zásadě trojího typu - rozhodovací problémy, formační a derivační problémy. Ukázal, jakým formám vědecké činnosti jednotlivé typy odpovídají. V.Drosen navrhl na základě svých prací v oblasti neuronových sítí model aktivního pamětního učení v referátu "Spontánní neuronová aktivita v modelu kognitivního procesu". J.Křivohlavý se zabýval otázkami rozhodování v konfliktních situacích. Referoval o hrách s tzv. sníženou motivací. Ve hře má každý ze dvou partnerů možnost volit mezi dvěma alternativami. Volba vzniká na základě situace dané volbou obou partnerů. Lze zkoumat kritéria těchto voleb a vliv některých charakteristik učení, které ji modifikují. J.Janoušek ve sdělení "K otázce struktury a typologie úkolu pro skupinové řešení" se pokusil vymezit některé společné pojmy z oblasti teorie řešení problému a psychologie sociálního učení. Liiceanu Aurora Ferju /Institute of Psychology, Bukurešť/ přednesla příspěvek "Strategie myšlení při řešení individuálních a skupinových problémů", informující o výzkumu závislosti výkonu v díadě na typu spolupráce a osobnostních parametrech partnerů. P.Říčan mluvil na téma "Molární a molekulární řešení problému z hlediska kognitivní teorie osobnosti" a ukázal na potřebnost integračního přístupu, v němž se slučuje výzkum řešení problému s přístupy sociální psychologie a teorie osobnosti. Kolektiv autorů

V.Božkov, Z.Bohdanecký a T.Radil-Weiss naznačili možnosti a meze využití metody očních pohybů pro objasnění vizuálních komponent poznávacích procesů. J.Dolejší se zabýval významem a optimalizací předávání informací ve vyučovacím procesu. K.Balcar referoval o "Překonávání strachu: test Mowrerovy revidované dvoufaktorové teorie učení". W.Metzger /Psychologisches Institut, Münster/ přednesl referát "Didaktické důsledky", v němž konfrontoval výsledky výzkumů v oblasti psychologie učení, řešení problémů a myšlení. Rozbor opírající se o rozsáhlou experimentaci objasňoval jak ~~max~~ aktivizovat při výuce žáky, aby chápali zadaný úkol jako svůj problém a samostatně jej řešili. Autor objasnil důležité podmínky produktivní činnosti - metodu transferu a motivace.

H.J.Strüber /Psychologisches Institut Münster/ v referátu "Použití verbálních výpovědí subjektů k analýze procesů učení", analyzoval problematiku tzv. přiřazování a metody jejího zkoumání.

Symposium seznámilo se současnými výsledky bádání v oblasti psychologie učení, řešení problému a heuristiky i s různými způsoby dosud uplatněné praktické aplikace výsledků. Diskuse, na sympoziu uskutečněné, kromě toho ukázaly i na další možnosti využití těchto psychologických poznatků v praxi, zvláště v podmínkách vědeckotechnické revoluce. Přinesly též některé konkrétní podněty, např. vypracovat manuál poznatků a metod z uvedených psychol.oblastí, který by byl určen pro řídící pracovníky. Symposium ukázalo nutnost dalšího prohlou-

bování spolupráce výzkumných pracovišť s institucemi a podniky výrobního charakteru a zdůraznilo potřebu vytvořit jednotný formálně logický jazyk, který by umožnil přesizaci experimentálních závěrů a napomohl většímu využití výpočetní techniky v tomto výzkumu.

Hlavní referáty byly publikovány v Čs. psychologii č. 5, 6, roč. XV., r. 1971 /Symposium "Psychologie řešení problémů a učení"

4/ Dohody o spolupráci se zahraničními ústavy

Spolupráce Psychologického ústavu ČSAV se od r. 1970 rozvíjela úspěšně se socialistickými zeměmi. Byla podepsána smlouva o vědecké spolupráci s Psychologickým ústavem APN SSSR a s Institutul de Cercetari Medicale al Filialei Cluj a Academiei Republicii Socialiste Romania.

Smlouva o vědecké spolupráci mezi Ústavem obecné a pedagogické psychologie APN SSSR v Moskvě a Psychologickým ústavem ČSAV v Praze se týká analýzy procesu učení, psychologie řešení problému, typologie řešení úloh pro kooperativní řešení v podmínkách malé skupiny. Obsah a cíl spolupráce je v oblasti studia hlavních teoretických metodologických a praktických otázek psychologie učení heuristických procesů a jejich sociálněpsychologických aspektů. Dále se sleduje vzájemná koordinace vědecko-výzkumné činnosti a vybudování společných experimentálních laboratoří, jež by měly zabezpečit

vysokou efektivnost vědecké práce. Pro rozvíjení vědeckých i přátelských vztahů mezi pracovníky obou ústavů je plánována vzájemná výměna pracovníků, stáže, semináře, sympozia.

Sovětským spolupracovníkům jsou zasílány materiály s našimi výsledky vědeckých výzkumů a jsou zváni jako experti k pobytu v našem ústavě. O našem sympoziu Psychologie řešení problému, pořádaném v Liblicích, /květen 1971/, byla zaslána zpráva do časopisu Voprosy psichologii.

V r.1968 byla zahájena spolupráce s Fyziologickým ústavem v Cluji, jehož ředitelem je prof.dr.I.Baciu a dr.P.Derevencem, jeho zástupcem. Oběma stranami byly provedeny společné experimenty, vyhodnoceny a publikovány ve formě dvou přednášek. Koordinováním spolupráce za náš ústav je pověřen dr.Dostálek. V rámci této dohody probíhá pravidelně ročně výměna pracovníků.

Na konferenci o Psychologii lidského učení v r.1969 a sympoziu o Psychologii řešení problému a učení 1971 se projevila návaznost sledovaných výzkumů v oblasti řešení problému se strany Psychologického ústavu Akademie sociálních a politických věd /Bucuresti/ a naším ústavem. Z tohoto společného zájmu vyšel návrh k tématické spolupráci mezi oběma vědeckými institucemi, RLR a ČSSR. Spolupráce se týká modelování problémových situací se zřetelem k heuristickému programování a je plánována na dobu 5 let, a to od r.1972 - 1976. V rámci této spolupráce jsou vysílány 2 osoby ročně recipročně.

Tématická spolupráce se všemi uvedenými vědeckými institucemi je v úzké návaznosti na úkoly státního plánu.

5/ Členství našich pracovníků v asociacích.

Dr.J.Janoušek je od r.1967 členem European Association of Experimental Social Psychology. Zároveň byl v tomto roce zvolen do přípravného výboru mezinárodní konference, spolupřátané touto asociací. V roce 1969 byl na řádné plenární schůzi této asociace zvolen členem jejího výkonného výboru /Executive Committee/, a to jako zástupce socialistických zemí. Evropská asociace experimentální sociální psychologie má sídlo v Utrechtu, Holandsko. Byla založena v roce 1965. Jejím cílem je rozvoj experimentální a teoretické sociální psychologie v evropských zemích, spolupracuje v tomto ohledu s mezinárodní psychologickou a mezinárodní sociologickou asociací a Unescem. Pořádá experimentální letní školy pro mladé sociální psychology a vydává časopis European Journal of Social Psychology /hlavní redaktor prof.Mauk Mulder, Rotterdam/ v nakladatelství Mouton v Haagu. Jde o výběrovou společnost se značnými nároky na členy z hlediska jejich výzkumné činnosti. Jejími členy jsou rovněž /kromě západoevropských zemí/ sociální psychologové z Polska, NDR, Maďarska, SSSR, Rumunska a Jugoslávie. Význam členství dr.Janouška v asociaci a jejím výboru spočíval v získání podpory pro uspořádání mezinárodní konference v Praze, v poslání dr.V.Bokorové a dr.Z.Heluse na experimentální letní školu r.1967 a v rozvoji konkrétní spolupráce se zahraničními psychology v řadě konkrétních otázek.

Dr.Janoušek je od r.1967 rovněž v pracovním styku s výborem Transnational Social Psychology a od konce r.1968 je

jeho členem. Tento výbor byl založen v r.1964 a soustředil přední americké a západoevropské sociální psychology /Leon Festinger, Jaap Koekebakker, John Lanzetta, Serge Moscovici, Ragnar Rommetveit, Stanley Schachter, Henry Tajfel a řada dalších/. V současné době je jeho předsedou prof.Morton Deutsch, jeho členy D.T.Campbell /USA/, Leon Festinger /USA/, Mirtin Irle /NSR/, J.Janoušek /ČSSR/, Harold Kelley /USA/, Serge Moscovici /Francie/, Luis Ramallo /Chile/. Výbor byl založen při Social Science Research Council. Jde o korporaci pro rozvoj výzkumu ve společenských vědách, založenou v r. 1924, a sdružující zástupce následujících amerických asociací; antropologická asociace, ekonomická, historická, psychologická, asociace pro politickou vědu, sociologická asociace a statistická asociace. Sídlem korporace je 230 Park Avenue, New York a Massachusetts Avenue 1755, Washington. Členství J.Janouška ve výboru Transnational Social Psychology pomohlo získat přehled o rozvoji sociální psychologie v celosvětovém měřítku a účastnit se přípravy mezinárodních konferencí. Také spolupráce s výborem TSP vyplynula z pracovní konference sociálních psychologů soc.zemí se soc.psychology západoevropskými a americkými vlt dubnu 1967 ve Vídni.

Dr.J.Kotásková je členkou International Society for Study of Behavioral Development. Organizace vznikla v r.1969 /jejím předsedou byl zvolen prof.dr.H.Thomae, ředitel Psychologického ústavu v Bonnu, evropská kapacita v otázkách vývojové psychologie/. Sdružuje vědecké pracovníky celého světa, zabývající se "Životním během" - "life-span", tj.

používající jako základní metody metodu longitudinální. Vývojová psychologie, zahrnující problematiku vývoje člověka od narození /event.početí/ do smrti, je v této společnosti hlavní vědní disciplínou. Ze socialistických států, je zatím ve výkonném komitétu zastoupeno NDR /prof.Kossakowski/ a ČSSR /dr.Kotásková/. O členství ostatních socialistických států se intenzivně usiluje; na posledním sympoziu, pořádaném touto společností v červenci 1971, byl doporučen sovětský a polský delegát. Ostatní členové komitétu jsou z Holandska, Itálie, Velké Británie, USA, Švédka, Francie a NSR. Společnost má v plánu pořádat každý rok sympozia. První bylo v Holandsku r.1971 On Genetic and Social Influences on Psychological Development: Methodological Approaches and Research Results. Konalo se v Nijmegen a zúčastnili se ho vývojoví psychologové z celého světa, včetně socialistických států. Členství dr.Kotáskové ve jmenovaném sdružení umožnilo rozvíjet konkrétní spolupráci se zahraničními partnery a získat tak zkušenosti pro vypracování projektu srovnávacího longitudinálního výzkumu /úkol st.plánu VIII-4-2/3/. Tento úkol se týká vývoje socializace se zvláštním zřetelem k vytváření sebekontroly a morálních norem, tvoří nyní základní tematiku skupiny československých výzkumných pracovníků soustředěných na problematiku vývoje dětí od útlého věku se zaměřením na vývoj socialistické morálky.

Prof.J.Linhart se zúčastnil v r.1970 schůzky skupiny pro sociální vědy a vědy o člověku při UNESCC, věnované problémům úlohy sociálních věd ve vývoji. Naším ústavem byl podán návrh programu "Sociální vědy a vývoj" pro UNESCO.

Domníváme se, že z hlediska konfrontace různých experimentálních údajů o člověku v různých společenských a kulturních podmínkách by byla spolupráce s UNESCEm pro československou psychologickou vědu přínosem.

6/ Výhledová orientace do r.1975

Z uvedeného přehledu zahraničních cest /viz bod 1/ je již patrná jasná změna v naší spolupráci se zahraničím. Od r.1970 převažují cesty pracovníků do socialistických zemí. Také naše pozvání platí pracovníkům z těchto zemí. Celkový výhledový plán zahraničních styků ústavu má plně odstranit dřívější nedostatky, tj. nedostatečnou návaznost na státní plán a nahodilost. Provádí se pečlivý výběr pracovníků, vysílaných do zahraničí i přijímaných ústavem, jak po stránce odborné, tak i politické vyspělosti.

Zaměřujeme se na rozvíjení systematické spolupráce s psychology socialistických zemí, zejména se SSSR; jako reálný základ této spolupráce je uzavřena dohoda mezi Ústavem obecné a pedagogické psychologie APN SSSR v Moskvě a Psychologickým ústavem ČSAV v Praze. Tato dlouhodobě plánovaná spolupráce zajistí správnou orientaci psychologie jakožto vědního oboru a může být vhodně zaměřena k našim úkolům vyplývajícím ze státního plánu. Tyto znaky má i naše smlouva s Rumunskou Akademií věd.

Výjezdy do kapitalistických států budou pečlivě uváženy a navrhovány jen v případech, pokud mohou poskytnout

Vysoce významnou a jinak nedostupnou informací. Např. účast na mezinárodních psychologických kongresech, event. pobyt, který prokazatelně přispívá, urychluje řešení našich úkolů v rámci státního plánu.